

Het verlies van HASSELT

Omslag: Detail uit het diorama 'de Slag bij Ane'. Te zien in het Tinnenfigurenmuseum in Ommen.

**Het
verlies
van
HASSELT**

Gert Timmermans

Voorwoord

Elke keer als ik door **Zwartewatersklooster**, gemeente Zwartewaterland, onder de rook van Hasselt, mijn huidige woonplaats, ren, moet ik denken aan het nonnenklooster, *Mons sancte Marie (Mariënberg of Zwartewaterklooster)* dat daar ooit eens gestaan moet hebben. Wanneer ik daar naar speur kom ik er al snel achter dat over dit onderwerp niet veel informatie beschikbaar is.

Wel blijkt, tot mijn grootste verbazing, dat er een nauwe relatie is met **Ane**, (bekend van de Slag bij Ane), gemeente Hardenberg, de plaats waar ik geboren ben.

Voor mij des te meer reden om verder te zoeken. Veel bijzondere informatie heb ik gevonden en ontdekt.

Verder heb ik ook de nodige portie fictie gebruikt. Daardoor is het een verhaal geworden dat gebeurt zou kunnen zijn, maar deels niet zo gebeurt is. Er is wel een behoorlijk groot gedeelte historisch verantwoord.

En zo is, voor mij in ieder geval wel, een onbekend stukje geschiedenis tot leven gekomen.

Over
de slag bij Ane (1227)
en het
ontstaan van het klooster Mariënberg bij Zwartewatersklooster (1233)
en nog wel een paar bijzondere gebeurtenissen

Personen:

Harm	zoon van Bartelt en Geerte, broer van Anna, levenslustig en altijd in voor avontuur, hoofdpersoon
Willem	zoon van buurvrouw Klaasje, buurjongen en vriend van Harm, dromer
Anna	dochter van Bartelt en Geerte, zus van Harm, denkt na over het leven en God
Vader Bartelt	gehuwd met Geerte, vader van Harm en Anna, draagt een geheim met zich mee
Moeder Geerte	gehuwd met Bartelt, moeder van Harm en Anna, zwaarmoedig
Rombard	boodschapper' van Bisschop Otto II, ontdekker en natuurgenieter
Rudolf	kastelein van Coevorden, gehuwd met Sophia, kan niet tegen onrecht
Sophia	gehuwd met Rudolf, is het niet eens met de keuzes van Rudolf
Egbert	burggraaf van Groningen, gehuwd met Aurelia, weifelaar
Otto (II)	Bisschop van Utrecht, geestelijk leider en aanvoerder van een leger
'Ome' Dirk	Oudste broer van Bartelt, wereldreiziger,
Wilbrand	Bisschop van Utrecht, opvolger van Otto II
Warner, Jan Harmen en Rijckwijn	'edelen' uit Hasselt, goede vrienden, verschillende karakters

Proloog

Ik zwerf door de natte, zompige velden die zich uitstrekken rond Mons sancte Marie, Mariëberg, het klooster nabij het Swartewater bij Hasselt. De wind waait door mijn haar en verfrist mijn gezicht. Soms zakken mijn klompen weg in de zachte grond. In de verte zie ik een bekende boom. De kruin is redelijk hersteld. Mijn gedachten gaan uit naar de bast van de boom. Ik voel die nog in mijn rug prikken. Dromend loop ik verder en denk aan vroeger. Graag zou ik een bezoek willen brengen aan thuis. Maar de abdis staat het niet toe. Nooit mag ik meer terug.

Het is maar een droom. Ik weet dat ik droom, maar ik weiger mijn ogen open te doen. Zolang ik mijn ogen dicht heb en de droom voortduurt, ben ik vrij, ook al dringt de waarheid zich steeds sterker aan mij op.

Met tegenzin open ik mijn ogen. Ik zie niet de vertrouwdheid van mijn slaapvertrek thuis waar ik zo vaak mijn ogen open heb gedaan en me altijd goed uitgerust voelde. Nu word ik wakker tussen de vochtige, kille muren van het klooster. Uitzicht heb ik op een ruwhouten deur, stevig gesloten voor de nacht.

Mijn levenslust is er niet meer. De laatste tijd zijn er veel ochtenden waarop ik me afvraag waarom uit bed te komen, voor wie ik me aan zal kleden. Maar vandaag is het een bijzondere dag, 27 juli, de dag waar alles mee begon. En dus sta ik maar op, eet en drink iets, waarna ik mijn plaats aan het venster inneem.

Door het raam heb ik een goed zicht op het Swartewater. Het is er nog stil op. Straks komen de eerste vissers en zullen er ook enkele zeilboten voorbij varen, naar Hasselt of nog verder naar Swoll. Ik zie de schippers en vraag me dan vaak af of ze weten dat ik hier opgesloten zit.

Ik weet dat ik hier niet meer vandaan zal komen. Heel wat jaren geleden heb ik nog gedacht hier ooit eens uit te komen. Die hoop heb ik laten varen. Ik

denk dat ik door iedereen vergeten ben.

De dagen kruipen voorbij, de wereld is teruggebracht tot het uitzicht uit dit venster en de weinige boeken die ik kan lezen. Ik ben moeder Geerte diep dankbaar dat ze me eenvoudig heeft leren lezen en schrijven. Met de Bijbel kon ik aardig overweg en nu hier in het klooster heb ik meer leren lezen en lees ik alles wat los of vastzit.

En toch heb ik niet het idee dat ik overgelaten ben aan mijn lot. Er zijn momenten in mijn leven geweest dat ik dacht dat het niet erger kon. Daar heb ik me in vergist. De controle over je leven verliezen is het ergste wat je kan overkomen. Veel voorbeelden schieten me daarbij in gedachten: ome Dirk die vol bleef houden, Harm die de draad van het leven weer heeft opgepakt, maar ook de bisschop die de controle juist verloor en dan vader. Wanneer ik aan hem denk, denk ik ook aan mijzelf. Onze levens zijn ineen verstrengeld.

Ik ben God nog steeds dankbaar dat ze mij toegestaan hebben om perkament en inkt in mijn kloostercel te gebruiken. Mijn verhaal opschrijven verdrijft de verveling, maar het heeft ook een ander doel: het ordent mijn gedachten en daardoor krijg ik mijn visie op alles wat er gebeurd is.

Nageslacht heb ik niet op de wereld kunnen zetten en niemand kan mijn verhaal doorvertellen, maar door te schrijven kan ik voorkomen dat men zal vergeten wat het echte verhaal is. Ik kan zo duidelijk maken dat het lot van eenvoudige mensen er wel toe doet.

Mijn verhaal begint in het jaar 1227. Een dag waarop het mooi zonnig en bijzonder aangenaam is. Het lijkt zo lang geleden, maar hier in deze mufte en kille kloostercel is tijd een betrekkelijk begrip. Verleden en toekomst staan dan ver van elkaar af en even later staan ze naast elkaar. De geur van het leven helpt me mijn herinneringen te ordenen zodat ik er in kan berusten.

Hoe zou alles gegaan zijn als ik me verzet had tegen de beslissing van vader. Dan was ik thuis geweest of had ik misschien wel een eigen gezin gesticht. Ik heb geen idee, en het doet er eigenlijk ook niet meer toe. Aan het eind van

het leven heeft het geen zin om te willen veranderen, dan is de optelsom van onze besluiten de enige zekerheid. En waarom zou ik me verzetten? Alles wat je dan kan doen is het resultaat van je beslissingen onder ogen zien er ervan leren.

Ik pak de ganzenveer op van mijn schrijftafel, buig me naar het licht toe en doop hem voorzichtig in de inktpot en ga beginnen zonder te weten hoe ik zal eindigen.

1. Harm 1

De schaduw van de lindeboom, die vlak naast hun huis staatⁱ, is anders een aangenaam rustpunt zo aan het eind van de middag. Maar nu stormt het in zijn hoofd. Hij moet eerst alles op zijn plek zetten en bedenken wat hij nu moet doen.

De hele morgen heeft hij vader Bartelt geholpen met het verweiden van het vee. Elke keer merkt hij dat het lastig is om de eerste koeien over de dam te krijgen. Ze zijn gewend aan het vertrouwd stukje grasland. Ook al is het helemaal kaal. Die dam over, alsof het water dat aan weerszijden spiegelt, ze afschrikt. En als dan toch de eerste gaat, ziet hij hoe gemakkelijk de rest volgt. Wanneer ze allemaal naar de andere, nieuwe weide zijn gebracht is er bij de koeien geen omzien meer. Het lijkt wel of met het overgaan van de dam ook hun geheugen is gewist. Vader stelt voor naar huis te gaan, kunnen ze nog net voor de avond, waarin gemolken moet worden, uitrusten.

Dicht bij de boerderij begint vader opeens over ome Dirk, zijn oudste broer. Harm voelt opeens dat zijn vader iets dwars zit. Wanneer vader achteromkijkt, wijst naar de weide waar ze net vandaan gekomen zijn, wat wil gaan vertellen over de kruistocht en wat daar de reden van is, gebeurt er wat anders.

Een vreemdeling komt met grote snelheid het erf oprijden. Het paard dampst nog van het zweet. Het stof in het spoor zakt langzaam neer. De vredige rust is in een keer verdwenen. Tijd om af te stappen neemt hij niet. Hij ziet de boer en zijn zoon. Geeft zijn paard een zachte aansporing en staat in een oogwenk voor hun voeten.

Vanaf zijn hoge zitplaats valt hij meteen met de deur in huis. Hij deelt hen mee dat hij een boodschap van bisschop Ottoⁱⁱ heeft. En die is duidelijk: "Mannen heb ik nodig, sterke mannen. De bisschop beveelt het en de

beloning is er ook naar.”

Harm is overrompeld. Wie is die man die zomaar hun erf op komt rijden. Hij kijkt vader aan, maar ziet alleen maar een neerbuigend hoofd. ‘Is dit een belangrijke man. Heel anders dan de boeren bij ons.’ En wat houdt zijn boodschap in? Een overrompeling door deze man in de omgeving en in zijn hoofd. Wat wil die man van ons? Dat hij belangrijk is, wordt hem nu wel duidelijk.

De boodschapper is nog maar net vertrokken of vaders hoofd buigt zich naar hem toe. Opeens komt er zo’n naar gevoel in zijn buik. ‘Zou dat een boodschap voor mij zijn?’ De blik van zijn vader zegt genoeg: Het is een boodschap voor hem. Maar wat dat dan betekent? Wat zei die man ook alweer? Sterke mannen heeft hij nodig? Wie en waarvoor dan? Harm kijkt zijn vader aan. Dat gezicht zegt hem genoeg. Vader is er niet blij mee. Nu, midden in de oogsttijd. Er is zo veel te doen, het gras moet gemaaid en bijeengeharkt worden. De sloten schoongehouden, de vossen uit de rogge gejaagd en dan deze boodschap. De bisschop heeft hen nodig. Maar waarvoor dan?

Vader kijkt hem aan en wil wat zeggen. Hij blijft net wat langer stil als anders. ‘Nu komt er een belangrijke zin’, denkt Harm, zo goed kent hij zijn vader wel. Hij is er één van weinig woorden, maar wanneer hij spreekt zijn het wijze. “Jongen, ik was er al bang voor. Bisschop Otto de Tweede van Utrecht krijgt zijn zin niet. Ik hoorde het vorige week op de markt in Hasselt nog. De zielen in het noorden willen niks van hem weten en denken er niet aan om de opgelegde schatting te betalen. Nou heeft hij een grote groep ridders om zich heen verzameld om dat gedaan krijgen. Maar ik denk dat hij ook mensen uit de eigen omgeving nodig heeft. Om het voor hem gemakkelijker te maken, denk ik.” Een frons komt nu op Harms voorhoofd. Wat vader nu allemaal vertelt is onbegrijpelijk voor hem: “Opgelegde schatting betalen? Wat is dat

en moeten wij dat dan ook?” Hij snapt er niets meer van. Ze hebben nog nooit wat met de bisschop gehad. En dan nu opeens zeker wel. “Maar wat betekent dat dat voor ons? Wat wil de bisschop dan?”

Vader kijkt nu langs hem heen in de verte. “Dat jij met hem mee gaat. We moeten wel, als we het niet doen legt hij ons nog meer schattingen op en misschien nog wel meer.” Het is hem nog niet duidelijk. Hij moet mee en wat moet hij dan doen? Vader schijnt meer te weten, maar vertelt niet alles. Wat weet hij nog niet? Als hij nog een keer naar vader kijkt wordt het hem wel duidelijk: hij moet de bisschop helpen ook al heeft hij geen idee waarmee en waarvoor.

De rust onder de lindeboom heeft hij niet kunnen vinden. De tijd die nog over is voor het melken is te kort. Alles speelt zich nog een keer in zijn hoofd af: De koeien die onwennig naar de nieuwe wei gaan, vader die opeens een verhaal over ome Dirk wil gaan vertellen en dan die vreemdeling die zomaar opeens op hun erf staat. De boodschap die die man vertelt of eigenlijk hen opdraagt en dan ziet hij opeens weer de blik in de ogen van zijn vader. Nu hij er nog eens goed over nadenkt, ziet hij radeloosheid. Zijn vader weet het ook niet, maar laat hem gaan. Hij weet niet eens waarvoor, maar als vader het zegt, dan zal het wel goed zijn.

Hij staat op van onder de lindeboom. Zullen ze bij Willem ook dezelfde boodschap hebben gehad? In de keuken zitten vader en moeder aan de tafel. Waar ze over praten is voor hem wel duidelijk. Vader hoeft er niet over na te denken. “Ga direct maar, het kan nog net voor we gaan melken,” zegt vader.

2. Anna 1

‘**H** è, wat bijten ze vervelend, die onweersvliegjes’, Anna mijmert voor zich uit in stilte.

Haar hoofd wil ze leeg maken. Soms zit er zoveel in. Vooral nu, het lijkt wel of er wat bijzonders aan gaat komen. Het voelt thuis zo anders. Na het middageten blijft iedereen langer dan anders aan tafel zitten. Iedereen staart verder zwijgend voor zich uit. Pas wanneer vader opstaat komt Harm ook in actie. Moeder kijkt haar aan en weet zonder iets te zeggen haar te vertellen dat ze af kan ruimen en alles aan kant kan maken. Direct daarna is ze naar haar lievelingsplek gegaan. Dat doet ze wel vaker zo na het eten. Een moment van rust en bezinning, daar hunkert ze naar.

Goed tweehonderd stappen buiten het erf heeft ze een mooie kastanjeboom ontdekt, al jaren geleden. Daar komt ze graag. Het is haar boom geworden. Daar heeft ze al zoveel geheimen aan verteld. Dan kan ze tussen de bladeren van de kastanjeboom de blauwe lucht zien en haar gedachten laten gaan. Dan denkt ze na over dingen die ze bijzonder vindt: krijgt Maria een kind op haar leeftijd, komt de zon elke dag op vanaf dezelfde plek, zijn de kastanjes onder deze boom elk jaar dezelfde? De lucht is zo blauw, is dat de kleur van de Heer?

O, ze heeft zoveel vragen en zoveel geheimen, ze kan ze niet eens allemaal meer opnoemen.

Met haar rug zit ze tegen de boom, ze voelt de bast in haar rug prikken, alsof de boom contact maakt: ‘Ja, vertel maar wat je te zeggen hebt!’ Ze wil net vertellen dat ze vader en moeder soms niet begrijpt, maar dan voelt ze die vliegjes opnieuw bijten: ‘Dat zal toch niet betekenen dat er onweer op komst is, zo midden op de dag?’

Wat maakt moeder tot moeder en vader tot vader? Daar zit ze al dagenlang over na te denken. Ze komt er niet uit. Wat is het geheim dat ze allebei hebben? Zijn ze altijd vader en moeder geweest, ook voor Harm en zij er

waren? Ze snapt het niet helemaal. Ze besluit om het straks te vragen aan moeder. Het moet maar een keer.

Ze heeft geen idee hoe lang ze tegen de boom aangezeten moet hebben. Misschien al veel te lang en zal moeder Geerte straks weer op haar mopperen dat ze zo lang heeft zitten dromen, terwijl er in huis nog zoveel werk te doen is.

Snel trekt ze de klompen aan, bindt haar rok wat hoger op en loopt vlug naar huis. Wanneer ze de boerderij ziet, voelt ze zich wat ongemakkelijk worden. Er is wat. 't Ziet er allemaal zo vreemd uit. Alsof er wat bijzonders gebeurd is. Ze is nog maar net het voorhuis binnen en ziet het meteen.

Moeder zit aan de keukentafel, midden op de dag. Dat gebeurt nooit.

's Zondags, als ze naar Hasselt zijn geweest, voor de kerkdienst, dan zit ze, wanneer ze terugkomen, wel eens een poosje aan de tafel. Dan heeft ze ook geen schort voor en zijn haar handen mooi schoon.

Maar nu zit ze ook gewoon aan tafel en vader staat aan het andere eind. Nog net op het laatst hoort ze het verhaal van de bisschop: "... en dan stuift die man het erf op en kan alleen maar zeggen dat de bisschop op hen rekt. De mannen in het noorden zijn lastig", dat zegt hij. "Maar heb je dan niet kunnen zeggen dat we onze beste kracht, Harm, onze zoon, niet kunnen missen?" zegt moeder nog. Vader kijkt in het haardvuur. De pan met middagsoep pruttelt er nog boven. "Ja, dat zou ik wel willen, dat lag voor op mijn tong, maar als je zijn ogen had gezien, durfde je niet te weigeren. En toen heb ik maar toegestemd. Het is maar voor een paar dagen, garandeert hij me."

Harm wordt daarna direct naar achter gestuurd en moet zich klaar maken. Anna heeft geen idee waarvoor en waarom. Ze ziet wel dat moeder, nadat vader klaar is met vertellen, haar hoofd in haar schort hult. 'Moet ze huilen, maar waarvoor dan?' Wat weten vader en moeder wat zij niet weet. De laatste dagen is het haar wel vaker overkomen. Komt ze net binnen, stoppen

vader en moeder met praten. En ze heeft het al een paar keer gezien: de ogen van moeder zijn vaker dan anders rood en gezwollen.

Een knetterende knal doorklieft de lucht. Buiten hoort ze het ook stevig regenen. Het houdt maar even aan. De donder neemt snel af. Zo snel als het op is gekomen, zo snel is het ook weer over. Ze heeft niet eens zoveel donkere wolken gezien. Net als ze naar buiten wil om te kijken of het lang aan zal houden, is het al voorbij. Eigenaardig, zomaar midden op de dag, op zo'n mooie warme dag. Meestal komt dat 's avonds.

Is dit soms een voorteken? Ze moet er eens over nadenken en dit moment onthouden.

Maar wat is er met Harm?

3. Harm 2

Wanneer hij bij Willem aankomt, merkt hij al hoe stil het rondom het erf is. Hij weet, voordat hij het hoort, dat daar hetzelfde bericht is aangekomen. Als hij er naar vraagt hoort hij dat de boodschapper daar wel van zijn paard is gestapt, om het dier te lessen. De boodschap is eender: ‘De bisschop heeft mensen nodig.’

Voor Willem en zijn vader is het wel duidelijk. Stilzwijgend zullen ze wel moeten instemmen. Nog even vraagt Willem: “Maar wat is een bisschop eigenlijk?” Zijn vader geeft dan een duidelijk antwoord: “De baas van de kerk en de baas van het land. Naar hem moeten we luisteren, of we willen of niet.” Nu wordt het voor Harm ook duidelijker. Maar of hij er blijer van wordt?

Samen spreken ze af dat ze morgenvroeg meteen op pad zullen gaan.

“Vader heeft gezegd,” zegt Harm, “dat we eerst wel een eind langs het Swartewater kunnen lopen en dan waar de Vechte er bij komt niet over moeten steken, maar die rivier verder op lopen.” Willem knikt. Zo zal het wel zijn. Hij is nooit verder dan Hasselt aan het Swartewater geweest.

De volgende dag klopt Willem al vroeg bij hen op de deur. Anna doet open en kijkt hem aan en denkt: ‘Die denkt morgen weer terug te zijn, zeker, zo weinig heeft hij mee.’

Als Harm afscheid neemt van zijn ouders en Anna hem net wat steviger omhelst dan anders, voelt Harm de zorg van zijn zus en hoe groot ze is geworden. Net even wat langer dan hij zou denken drukt Anna hem tegen zich aan. Hij voelt de vorm van haar lichaam en haar hart tegen zijn borst bonzen. Ze kijkt in zijn ogen, net wat dieper dan anders, en geeft een stevige kus op zijn wangen en een innige omhelzing: “Ik zal aan je denken en voor je bidden tot God.” Even is Harm van slag. “Zo ernstig is het toch ook weer niet? We zijn zo weer terug, hoor.” Maar Anna slaat haar ogen neer en zegt alleen

maar: “Dat weet ik zo net nog niet.”

Als de beide jongens op stap gaan blijft dat zinnetje in Harms hoofd rondzingen. Alsof elke stap die hij zet een ‘zo-weet-ik-dat-zo-net-nog-niet’ stap is. Voor de gracht van Hasselt blijft Willem staan en wijst naar de overkant: “Zie je die mannen te paard?”

Vader zegt altijd: blijf uit de buurt van mannen die niet van hun paard af willen komen, die doen zo vanuit de hoogte.”

Net wanneer ze langs de gracht richting het Swartewater willen lopen, ziet Harm een vijfde man te paard de vier naderen. Het is hem te ver weg om duidelijk te zien wie het is, maar aan het postuur ziet hij iets bekends.

Ze lopen nog maar net in Genneⁱⁱⁱ of een boer met een hooikar komt hen achterop. Die wil hen wel een eind meenemen. Samen met zijn paard en hooikar brengt hij ‘t hooi naar zijn broer in Haerst. Harm heeft er nog nooit van gehoord, als het maar in de buurt van Bergklooster is, vindt hij het prima. Bijna bij Haerst stopt de boer. Wijst dan richting de Vechte en groet ze. Hij roept ze nog na dat ze daar wel ergens een roeiboot kunnen vinden voor naar de overkant. Nog even denkt Harm: ‘Dat is vast niet goed, Vader heeft gezegd dat we de Vechte niet over moeten steken. Aan deze kant blijven.’

Harm en Willem kijken elkaar aan en begrijpen hem niet, maar de boer heeft al een keer met zijn tong geklakt en het paard komt weer in beweging.

Aan de oever van de Vechte is geen bootje te zien. Als ze een tijd vertwijfeld staan te kijken in het water komt er zomaar, het lijkt wel vanuit het niets, een roeiboot aan. De roeier vraagt alleen maar: “Moe’j naar de overkant?” Willem knikt en Harm zegt: “Dat weten we niet. Worden we hiervandaan opgehaald?” De man haalt zijn schouders op. “Aan de overkant zijn er meer van jullie leeftijd. Dat zal dan wel. Dat is in de buurt van Bergklooster. Dat ken je toch wel?” De schipper lacht: “Ga maar op je tenen staan dan zie je in de verte de

torens van het klooster wel.”

Aan de overkant van de Vechte, bij Bergklooster, moeten ze zich melden. Daar komen er meer naar toe. Maar zover komen ze niet eens.

Aan de overkant van het water houden de monniken uit Windesheim bij Swollen hen al tegen. “Blijf maar wachten aan de waterkant, ze komen jullie wel ophalen als het zover is,” zegt één van hen. ‘Een monnik van weinig woorden,’ denkt Harm.

Aan de kant van de Vecht zitten ze al een tijdje te staren over het water. Ze hebben niet eens in de gaten dat er meer bij hen komen zitten. Allemaal jongens die ze nog niet eerder hebben gezien. Ze komen overal vandaan: Campen, Geelmuyde, Hattem.

Dan wordt hun aandacht getrokken door een boot die langzaam dichterbij komt zeilen. Vlak voor hen meert hij aan. De schipper wenkt: “Ik heb geen tijd om lang te wachten, spring er maar in. Jullie moeten naar Ommen?” Harm en Willem kijken elkaar aan. Willem wil zijn hoofd al schudden, maar Harm vraagt nog net op tijd: “Is daar de bisschop dan?” De schipper knikt. Harm geeft Willem een por als teken dat ze er in kunnen springen. Daar zien ze meer jongens op de bodem van de schuit zitten.

’t Is een ander schip dan waar zij wel eens mee het Swartewater^{iv} over varen. Je voelt de kracht van de wind. Zo snel zijn nog nooit vooruit gekomen. De schipper, die aan het roer staat, blijkt niet om een praatje verlegen te zitten. Hij vertelt veel over wat ze zien en waar ze langs komen. Alle vogels krijgen van hem wel een naam. Harm en Willem hebben het idee dat hij ze ter plekke verzint: Ganzerik, snipgors, kwakerknoet, zij hebben er nog nooit van gehoord en elke boer die het hooi aan het binnenhalen is op de oeverlanden krijgt wel een zwaai of een opmerking. Ze schieten snel op. Een volgend dorp komt inzicht. Dan vertelt hij dat hem net een aantal andere boten hebben ingehaald. Ze hadden duidelijk haast. “Ik heb nog gevraagd wat ze aan boord